

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ АНТИГРОМАДСЬКІЙ ПОВЕДІНЦІ ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ

Дубовик К. Є.,

к. держ. упр.,

доцент кафедри права та європейської інтеграції ХарPI НАДУ, м. Харків

Проаналізовано роль органів державної влади і суспільних інститутів, що безпосередньо беруть участь у формуванні неповнолітньої особи. Визначено основні методи роботи служб, що займаються питаннями профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Зазначено напрями роботи всіх установ, які згідно з чинним законодавством повинні запобігати проявам асоціальної поведінки неповнолітніх в Україні.

Ключові слова: органи влади, структурне забезпечення, послуги, захист прав дитини.

Dubovyk K. Ye.,

PhD in Public Administration,

Associate Professor of Law and European Integration Department, KRI NAPA, Kharkiv

ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISM TO PREVENT ANTISOCIAL BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS IN UKRAINE

Prevention of crime among juveniles in Ukraine is held by the efforts of social and psychological services, teachers, employees, social services, services for minors, employees of law enforcement bodies. Coordination and Methodological Council on Legal Education of the population has assisted to establish cooperation among different prevention services, mainly in the application of group and mass forms of work and interactive prevention methods (workshops, role plays, etc.) that contribute to the cognitive abilities of children.

Key words: authorities, public institutions, asocial behaviors, under eight, children.

Виховання молодого покоління – це для кожної держави турбота про майбутнє, яке залежить не тільки від рівня професійної підготовки нового покоління, але й від його моральних якостей.

Нестача спілкування, емоційна невдоволеність, яку діти нерідко відчувають у власних родинях, потреба в належності до референтної групи можуть бути частково компенсовані уважним, доброзичливим ставленням педагогів, працівників служб у справах дітей і органів внутрішніх справ під час проведення правового виховання дітей. Комфортне почування в закладах освіти, де дитина проводить значну частину свого часу, є умовою її успішної соціалізації.

Сьогодні надзвичайно актуальною виступає проблема зростання правопорушень серед молоді. Профілактику правопорушень серед неповнолітніх пов'язано з вирішенням певного кола виховних завдань. Тому в цій справі особливе місце має посісти рання профілактика, що повинна розпочинатися вже з дошкільних закладів і початкових класів загальноосвітніх шкіл, коли закладаються основи характеру, ставлення до оточення та поведінки в побуті.

Окремі аспекти цієї проблеми розглядаються у працях таких науковців, як В. Корженко, В. Дзюндзюк, І. Жогло та ін.

Питання, пов'язані з успішною соціалізацією неповнолітніх, висвітлюються в роботах О. Дроздова, В. Волинець, Л. Кривачук, А. Мудрика та ін.

Зазначені праці є науковим підґрунтям удосконалення роботи органів державної влади у сфері запобігання антигромадській поведінці підлітків.

Завданням цієї статті є визначення шляхів профілактики правопорушень серед неповнолітніх в Україні та напрямів дії органів державної влади й інших суспільних інститутів у вирішенні цих питань.

Основою функціонування механізму запобігання протиправним діям неповнолітніх в Україні є відповідне законодавче поле, що формується з урахуванням вимог основних міжнародних документів у цій сфері, у яких визначено всі фактори, що сприяють виникненню девіантної поведінки неповнолітніх – дитячої безпритульності, бездоглядності, жебракування і бродяжництва. Основними з таких документів є Декларація прав дитини (проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 р.); Конвенція з прав дитини Генеральної асамблеї ООН, яка набула чинності для України 27 вересня 1991 р.), Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (прийнята на Всесвітній зустрічі на вищому рівні в інтересах дітей, що відбувалася під егідою ООН у Нью-Йорку 30 вересня 1990 р.). На виконання цих документів і виходячи з Конституції України, було прийнято Закон України “Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх” від 24 січня 1995 р. Діяльність відповідних органів і служб у справах дітей здійснюється на принципах: законності; застосування переважно методів виховання і переконання, що передбачають вжиття примусових заходів лише після вичерпання інших заходів впливу на поведінку неповнолітніх, які вчинили правопорушення і до яких застосовувались заходи індивідуальної профілактики; неприпустимості приниження честі і гідності неповнолітніх, жорсткого поводження з ними [1].

Для унормування діяльності визначених у законі спеціальних установ та структур було розроблено та затверджено такі документи:

– постанову Кабінету Міністрів України “Про створення кримінальної міліції у справах неповнолітніх” від 8 липня 1995 р. № 502 [2];

– постанову Кабінету Міністрів України “Про типові Положення про притулок для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх” від 9 червня 1997 р. № 565 [3];

– наказ Міністра внутрішніх справ України “Про затвердження Правил матеріально-технічного забезпечення приймальників-розподільників для неповнолітніх” від 13 липня 1996 р. № 384 [4];

– наказ Міністра внутрішніх справ України “Про затвердження Правил утримання неповнолітніх у дисциплінарній кімнаті приймальників-розподільників” від 13 липня 1996 р. № 384 [4];

– наказ Міністра внутрішніх справ України “Про затвердження Правил медичного обслуговування неповнолітніх, які тримаються в приймальниках-розподільниках” від 13 липня 1996 р. № 384 [5];

– наказ Міністерства у справах сім’ї та молоді України “Про типові нормативи оснащення притулків для неповнолітніх” від 20 липня 1998 р. № 298 [6];

– наказ Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України “Про мінімальні норми забезпечення вихованців притулків для неповнолітніх одягом, білизною, взуттям та предметами особистої гігієни” від 22 січня 2001 р. № 120 [7].

Реалізація державної політики щодо неповнолітніх забезпечується діяльністю низки органів влади різного рівня. Головними завданнями уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах сім’ї, молоді та спорту є:

– розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадськими організаціями заходів щодо забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх, запобігання вчиненню ними правопорушень; контроль над виконанням цих заходів;

– координація зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності у вирішенні питань соціального захисту неповнолітніх та організації роботи щодо запобігання бездоглядності і правопорушень серед них;

– здійснення контролю за умовами утримання і виховання неповнолітніх у спеціальних установах для неповнолітніх, організацією виховної роботи в навчальних закладах і за місцем проживання;

– здійснення контролю за дотриманням законодавства про працю неповнолітніх на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності;

– ведення державної статистики щодо неповнолітніх відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів;

– подання органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності, громадським організаціям, громадянам практичної та медичної допомоги, консультацій з питань соціального захисту і профілактики правопорушень серед неповнолітніх. [8].

Кримінальна міліція у справах дітей вирішує всі питання стосовно неповнолітніх, які пов'язано із запобіганням негативним явищам та відповідальністю неповнолітніх за скоєні злочини. Вона є складовою частиною кримінальної міліції органів внутрішніх справ і створюється на правах самостійного підрозділу в головних управліннях Міністерства внутрішніх справ України в тимчасово окупованій Республіці Крим, м. Києві, Київській області, управліннях Міністерства внутрішніх справ України м. Севастополя, областей, управліннях внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України на транспорті та Міністерстві внутрішніх справ України [2].

Кримінальна міліція у справах дітей має такі обов'язки:

– проводити роботу щодо запобігання правопорушенням неповнолітніх;

– виявляти, припиняти та розкривати злочини, вчинені неповнолітніми, вживати з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством;

– виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, вживати в межах своєї компетенції заходів до їхнього усунення;

– брати участь у правовому вихованні неповнолітніх;

– розшукувати неповнолітніх, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для неповнолітніх;

– виявляти дорослих осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво;

– виявляти осіб, які займаються виготовленням та розповсюдженням порнографічної продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту;

– вести облік неповнолітніх правопорушників, у т. ч. звільнених з виховно-трудова колоній, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих неповнолітніх;

– повертати до місця постійного проживання, навчання або направляти до спеціальних установ для неповнолітніх у термін не більше восьми годин з моменту виявлення неповнолітніх, яких було підкинуто, або які заблукали, або залишили сім'ю чи навчально-виховні заклади;

– викликати неповнолітніх, їхніх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), а також інших осіб у справах та інших матеріалах про правопорушення і в разі ухилення без поважних причин від явки за викликом;

– піддавати їх приводу; відвідувати неповнолітніх правопорушників за місцем їхніх проживання, навчання, роботи, проводити бесіди з ними, їхніми батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками);

– отримувати від підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності відомості, необхідні у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що перебувають у провадженні; затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях неповнолітніх віком до 15 років, які залишилися без опіки, на період до передачі їх

законним представникам або до влаштування у встановленому порядку, а неповнолітніх, які вчинили правопорушення до досягнення віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, – до передачі їх законним представникам або направлення до приймальників-розподільників, але не більш як на вісім годин;

– здійснювати згідно з чинним законодавством гласні та негласні оперативно-розшукові заходи з метою розкриття злочинів, вчинених неповнолітніми або за їхньою участю;

– виявляти, вести облік осіб, які втягують неповнолітніх в антигромадську діяльність;

– проводити обшуки, вилучення та інші слідчі дії відповідно до кримінально-процесуального законодавства;

– проводити за наявності законних підстав огляд неповнолітніх, речей, які є при них, транспортних засобів;

– вилучати документи і предмети, що можуть бути речовими доказами правопорушення або використані на шкоду здоров'ю неповнолітніх;

– складати протоколи про адміністративні правопорушення неповнолітніх, а також їхніх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання й навчання неповнолітніх, інформувати відповідні служби у справах неповнолітніх;

– вносити підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності обов'язкові для розгляду подання про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми;

– доставляти в органи внутрішніх справ на строк до трьох годин неповнолітніх, які вчинили адміністративне правопорушення, але не досягли віку, з якого настає адміністративна відповідальність, для встановлення особи, обставин вчинення правопорушення та передачі їх батькам чи особам, які їх замінюють;

– негайно повідомляти органи прокуратури, а після встановлення особи неповнолітнього відразу сповіщати батьків чи осіб, які їх замінюють, про затримання цього неповнолітнього, у т. ч. й про його адміністративне затримання;

– повідомляти органи опіки та піклування за місцем перебування неповнолітнього про відомий факт залишення його без опіки (піклування) батьків;

– інформувати відповідні служби у справах дітей про неповнолітніх, які затримані чи обвинувачуються у вчиненні злочинів.

Кримінальна міліція у справах дітей виконує й інші обов'язки та має інші права, передбачені чинним законодавством [2].

На регіональному рівні головним суб'єктом з проведення відповідної роботи з неповнолітніми є Служби у справах дітей обласних державних адміністрацій, які утворюються головами обласних державних адміністрацій та є підзвітними і підконтрольними їм і Міністерству сім'ї, молоді та спорту України. У своїй діяльності служби керуються Конституцією України, законами України, актами Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства сім'ї, молоді та спорту України, розпорядженнями голови обласної державної адміністрації.

Основні завдання служб є такі:

– реалізація державної політики з питань соціального захисту неповнолітніх;

– запобігання дитячій бездоглядності та вчиненню правопорушень неповнолітніми;

– підготовка інформаційно-аналітичних, статистичних матеріалів, організація проведення досліджень щодо стану соціального захисту неповнолітніх, запобігання їхній бездоглядності та профілактика правопорушень серед них;

– визначення пріоритетних напрямів поліпшення становища дітей, їхнього соціального захисту, сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку дітей, запобігання дитячій бездоглядності та профілактика правопорушень серед неповнолітніх;

– розроблення і здійснення самостійно та разом з іншими структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, об'єднаннями громадян заходів, спрямованих на поліпшення становища неповнолітніх, їхнього соціального захисту, забезпечення їхніх прав, свобод і законних інтересів, запобігання бездоглядності неповнолітніх та вчиненню ними правопорушень, усунення причин, що породжують ці явища, контроль над виконанням цих заходів;

– координація зусиль місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності у вирішенні питань соціального захисту неповнолітніх та організації роботи, спрямованої на запобігання бездоглядності та упередження правопорушень серед них;

– формування громадської думки щодо поліпшення становища неповнолітніх, профілактики правопорушень, сприяння реалізації державної політики з питань соціального захисту неповнолітніх.

Служби мають право:

– приймати рішення з питань, що належать до їхньої компетенції, які є обов'язковими для виконання місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, посадовими особами, громадянами;

– отримувати у визначений ними термін повідомлення від місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності, посадових осіб про заходи, вжиті на виконання прийнятих нею рішень;

– отримувати в установленому порядку від інших структурних підрозділів обласної, районної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій всіх форм власності інформацію, документи та інші матеріали з питань, що належать до їхньої компетенції, а від місцевих органів державної статистики – статистичні дані, необхідні для виконання покладених на них завдань;

– звертатися до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності у разі порушення прав та інтересів неповнолітніх, а також із питань працевлаштування, надання їм іншої допомоги;

– перевіряти стан виховної роботи з неповнолітніми в навчальних закладах, за місцем проживання, на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, де працюють неповнолітні;

– перевіряти умови утримання й виховання неповнолітніх у спеціальних установах для неповнолітніх;

– брати участь у розгляді судами справ щодо неповнолітніх і захищати їхні права та інтереси;

– порушувати перед відповідними місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про накладення дисциплінарних стягнень на посадових осіб у разі невиконання ними рішень, прийнятих Службами;

– визначати потребу у створенні та функціонуванні спеціальних установ для неповнолітніх та подавати в установленому порядку пропозиції щодо їхнього утворення;

– укладати в установленому порядку угоди про співробітництво з науковими установами, жіночими, молодіжними, дитячими та іншими об'єднаннями громадян і благодійними організаціями;

– розробляти і реалізувати власні та підтримувати громадські проекти програм соціального спрямування з метою забезпечення та реалізації прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх, запобігання вчиненню ними правопорушень;

– порушувати перед відповідними органами питання про притягнення до відповідальності згідно із законом фізичних і юридичних осіб, які допустили порушення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх;

– відвідувати неповнолітніх, які опинилися у складних життєвих умовах, перебувають на обліку в службі у справах неповнолітніх, за місцем їхніх проживання, навчання, роботи, проводити відповідну профілактичну роботу.

У профілактиці правопорушень серед неповнолітніх беруть участь у межах своєї компетенції й інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, окремі громадяни. Крім того, реалізуються спільні заходи. Наприклад, службами у справах дітей у співпраці з підрозділами кримінальної міліції у справах дітей, відділами освіти, управліннями у справах сім'ї молоді та спорту виконуються організаційні та практичні заходи щодо виконання Указу Президента України “Про додаткові заходи попередження дитячої безпритульності” від 28 січня 2000 р. № 113/2000 [10]. При цьому особливої уваги приділяється роботі з неблагополучними сім'ями, їхньому виявленню, обліку неповнолітніх, які перебувають у скрутних життєвих умовах. Однак складне соціально-економічне становище більшості населення, а також постійні зміни в структурі центральних і місцевих органів у справах сім'ї, молоді та спорту останнім часом не сприяли вирішенню проблеми скорочення чисельності неповнолітніх девіантної поведінки [11].

Гостро постає питання відповідного комплектування у районах і містах служб у справах дітей співробітниками згідно з чинним законодавством. Особливо це відчувається в районах області, де обстеження неблагополучних сімей та нагляд над ними потребують ретельного контролю. Перевантаженість співробітників службовою документацією заважає здійснювати ретельний контроль за схильними до правопорушень підлітків.

Існують суттєві проблеми і щодо такої профілактичної роботи з неповнолітніми, як розвиток мережі позашкільних закладів, залучення неповнолітніх до занять у спортивних секціях, що є дуже важливим для запобігання негативним явищам у середовищі підлітків. Майже відсутня на практиці й пропагандистська складова державної політики стосовно неповнолітніх, яка з метою виховання в неповнолітніх особистої відповідальності за своє життя, здоров'я та поведінку має спрямовуватися на популяризацію здорового способу життя, зокрема із залученням до цього відомих спортсменів, державних діячів тощо, а також на виховання у неповнолітніх почуття персональної відповідальності за майбутнє своєї родини.

Профілактика правопорушень серед неповнолітніх в Україні повинна проводитися зусиллями співробітників соціальних служб, служб у справах дітей, педагогів, працівників правоохоронних органів. Вона повинна мати системний характер як за комплексом заходів, так і за колом суб'єктів, які її здійснюють, спрямований на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію причин та умов злочинності, окремих її видів та конкретного злочину.

Необхідна комплексна діяльність державних, у т. ч. правоохоронних, органів, установ та спеціальних закладів за участю широкого кола громадських організацій та формувань, окремих фахівців та представників суспільних об'єднань щодо організації та здійснення ранньої профілактики, відвернення злочинів на стадії виявлення наміру чи готування до злочину, а також на етапі припинення розпочатої протиправної (у т. ч. злочинної) діяльності. Тому, враховуючи значні обсяги діяльності в плані заходів загально-соціального та спеціально-кримінологічного запобігання, спеціальні органи та установи повинні залучати до цієї діяльності інших неспеціалізованих суб'єктів і створювати цілісну, професійно орієнтовану систему запобігання злочинам та іншим правопорушенням серед неповнолітніх.

Список використаних джерел

1. Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх: Закон України від 24 січ. 1995 р. № 20/95-ВР // Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. К., 2002. С. 249–251.
2. Про створення кримінальної міліції у справах неповнолітніх: постанова Кабінету Міністрів України від 8 лип. 1995 р. № 502//Офіц. вісн. України. 1995. № 39. С. 27.
3. Про типові Положення про притулок для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх: постанова Кабінету Міністрів України від 9 черв. 1997 р. № 565//Про приймальники-розподільники для неповнолітніх: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13 лип. 1996 р. № 384 [Електронний ресурс]. URL: <http://umdpd.info>.
4. Про приймальники-розподільники для неповнолітніх: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13 лип. 1996 р. № 384 [Електронний ресурс]. URL: <http://umdpd.info>.
5. Руценко І. Соціологія злочинності: монографія. Харків: Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 370 с.
6. Про типові нормативи оснащення притулків для неповнолітніх: наказ Міністерства у справах сім'ї та молоді від 20 лип. 1998 р. № 298//Офіц. вісн. України. 1998. № 40. С. 94.
7. Про мінімальні норми забезпечення вихованців притулків для неповнолітніх одягом, взуттям та предметами особистої гігієни: наказ Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України від 22 січ. 2001 р. № 120//Офіц. вісн. України. 2001. № 14. С. 67.
8. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 16 квіт. 2003 р. № 1276-VI//ВВР України. 2009. № 38. Ст. 535.
9. Про створення кримінальної міліції у справах неповнолітніх: постанова Кабінету Міністрів України від 8 лип. 1995 р. № 502//Офіц. вісн. України. 1995. № 39. С. 27.
10. Про додаткові заходи попередження дитячої безпритульності: Указ Президента України від 28 січ. 2000 р. № 113/2000//Офіц. вісн. України. 2000. № 5. С. 30.
11. Соціальні умови попередження девіантної поведінки молоді на сучасному етапі/ О. Балакірева, П. Дупленко, І. Жогло та ін.//Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання: зб. наук. публ. Київ, 2008. Вип. 7. С. 58–65.

Надійшла до редколегії 15.09.2016 р.

УДК 354.32

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Зубчик О. А.,

*к.філос.н., доц., доцент кафедри державного управління
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ*

Застосовано структурно-функціональний підхід, що передбачає поділ управлінської системи на структури і вивчення їхніх функцій. Проаналізовано функції та компетенції органів управління у сфері вищої освіти в Україні. Показано, що система державного управління вищою освітою є складною. Вона включає загальнодержавний та регіональний рівні. Крім того, владні повноваження надано суб'єктам, які не є органами влади. Функції державного управління поділено між органами галузевої компетенції й органом функціональної компетенції.

Ключові слова: управління вищою освітою, державне управління вищою освітою, освітня політика, структурно-функціональний аналіз.

Zubchuk O. A.,

*PhD, Associate Professor, Associate Professor of Public Administration Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv*

STRUCTURAL AND FUNCTIONAL ANALYSIS OF ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

The author applied the structural-functional approach. It involves the separation of the management system on the structure and the study of their functions. The author analyzes the functions and

© Зубчик О. А., 2016